

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

STUDY

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

SA EXAM
PAPERS

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

2019

TATAISO YA HO TSHWAYA

MATSHWAO: 80

Tataiso ena ya ho tshwaya e na le maqephe a 24.

TATAISO YA HO TSHWAYA:

- Ha mohlalobuwa a arabile dipotso tse ngata ho feta palo e behilweng, tshwaya feela karabo ya pele (**Mohlalobuwa ha a lokela ho araba potso e telele le dipotso tse kgutshwane mofuteng o le mong wa sengolwa**).
- Haeba a arabile dipotso ka bone ba tsona dithothokisong tseo a ithutileng tsona KAROLONG YA A, (dithothokiso tseo a di rutilweng) tshwaya feela dipotso tse pedi tsa pele.
- Haeba a arabile dipotso tse pedi tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane kapa a arabile tse pedi tsa mofuta wa dipotso tse telele KAROLONG YA B le ya C, tshwaya karabo ya pele, mme o tlohele ya bobedi. Athe ha a arabile dipotso ka bone ba tsona, tshwaya karabo ya pele ho karolo e nngwe le e nngwe hafeela a arabile e le nngwe ya dipotso tse kgutshwanyane le e le nngwe ya dipotso tse telele.
- Ha mohlalobuwa a nehelane ka dikarabo tse pedi, ya pele e fosahetse, mme ya bobedi yona e nepahetse, tshwaya karabo ya pele, mme o tlohele e e latelang.
- Ha dikarabo di nomorilwe di fosahetse, tshwaya ho ya ka memorandamo.
- Haeba mopeleto o fosahetse hoo o thunthetsang moelelo, fosisa karabo e jwalo. Haeba mopeleto o fosahetseng o sa thunthetse moelelo, tshwaya karabo eo e nepahetse.
- **Potso tse telele:**
 - Ha bolelele ba moqoqo bo le ka tlase ho palo ya mantswa e behilweng (kgutshwane), se behe kotlo hobane mohlalobuwa o se a ntse a ipehile ka mosing. Haeba moqoqo o le molelele haholo, tshwaya ho ya ka seo mohlalobuwa a se ngotseng o nto sekaseka sena le batshwayi ba ka sehloohong. **Sebedisa ruburiki ya ho lekanyetsa e SEHLOMATHISONG sa A le e SEHLOMATHISONG sa B ho lekanyetsa moqoqo wa mohlalobuwa.**
- **Dipotso tse kgutshwane:**
 - Haeba mohlalobuwa a sa sebedisa matshwao a di-a-bulwa le di-a-kwalwa moo a lokelang ho qotsa, se behe kotlo.
 - Bakeng sa dipotso tse bulehileng, se ka aba matshwao bakeng sa E/TJHE kapa KE A DUMELA/KE A HANA. Lebaka/Tshehetso ke yona e lokelang ho abelwa matshwao.
 - Ha ho matshwao a ajwang bakeng sa NNETE/MAFOSI kapa NTLHA/MOHOPOLO. Lebaka/Tshehetso ke yona e lokelang ho abelwa matshwao.

KAROLO YA A: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA MOQOQO WA DINGOLWA: THOTHOKISO – SESOTHO PUO YA LAPENG [MATSHWAO A 10]

Makgetha a ho lekanyetsa	Phihlello e babatsehang	Phihlello e supang bokgoni	Phihlello e mahareng	Phihlello ya motheo feela	Phihlello e haellang
DIKAHARE Kutlwisiso ya potso, botebo ba tshakatsheko ya taba (sehlooho), kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya dintlha ho tswa thothokisong/temeng. MATSHWAO A 6	5–6 -O bontsha kutlwisiso e tebileng ya se botswang -O hlahisitse dintlha tse fapaneng tse hlwahlwa; di tshehetswa ho tswa thothokisong. -Kutlwisiso ke e babatsehang ya mofuta wa sengolwa le thothokiso.	4 -O bontsha kutlwisiso, mme o hlalosa se botswang ka tshwanelo. -O hlahisitse dintlha tse anelang ka tsela e kgotsofatsang. -O hlahisitse dintlha tse utlwahalang, empa ha se tsohle tse tiisitweng kamoo ho lokelang. -O utlwisisa mofuta wa sengolwa le thothokiso.	3 -O bontsha kutlwisiso e mahareng ya se botswang. -O hlahisitse dintlha tse seng kae ho tshheheta sehlooho. -Tse ding tsa dintlha tse hlahisitweng ho tshheheta sehlooho di ntle. -Tse ding tsa dintlha di tshheheditse, empa bopaki ha bo kgodise ka nako tsohle. -Kutlwisiso ya motheo feela ya mofuta wa sengolwa le thothokiso.	2 -O bontsha kutlwisiso e sa kgotsofatseng ya se botswang. -Ho batla ho se dintlha tse hlahisitweng ho tshheheta sehlooho. -Kutlwisiso ya mofuta wa sengolwa le thothokiso ke e haellang.	0–1 -Ha a bontshe kutlwisiso ya letho ya se botswang. -Dintlha tse tshhehetsang ha di hlahiswe ho tswa thothokisong. -Mohlahlobuwa ha a utlwisisa hantle mofuta wa sengolwa le thothokiso.
SEBOPEHO LE TSHEBEDISO YA PUO Sebopeho, nehelano le tlhophiso ya mehopollo. Tshebediso ya puo, sehalo le setaele tse sebedisitweng MATSHWAO A 4	4 -Sebopeho se hlahisitse ka tsela e momahaneng. -Dintlha di utullotswe hantle le ho ntshetswa pele ka tsela e hlakileng. -Tshebediso ya puo, sehalo le setaele ke tse butswitseng, tse susumetsang le ho nepahala. -O batla o hloka diphoso tsa puo, tsa mopeleto le tsa matshwao a puo/a ho bala.	3 -Sebopeho ke se hlakileng, mme dintlha di hlahisitse ka tsela e hlalohanyehang, -Tlhahiso ya mehopollo ke e utlwisisehang. -Tshebediso ya puo, sehalo le setaele di nepahetse.	2 -O hlahisitse bopaki bo seng bokae ba sebopeho. -Tlhahiso ya mehopollo e a haella, ha e hlalohanyeha, mme ha e na momahano. -Diphoso tsa tshebediso ya puo ha se tse kaalo, mme sehalo le setaele ha se tse loketseng.	1 -Sebopeho se bonahala se radilwe ka tsela e fosahetseng. -Mehopollo ha e hlahiswe ka tsela e hlalohanyehang. -Sehalo le setaele ha se tse loketseng.	0–1 -Moqoqo o bopehile ka tsela e fokolang. -Ho na le diphoso tse tshabehang tsa tshebediso ya puo le setaele se fosahetseng.

ELA HLOKO: Ha karabo ya mohlahlobuwa e tswile lekoteng mme a sa bua ka Dikahare hohang, feela a ngotse moqoqo wa boipqapelo, mo abele 0 bakeng sa dikahare le tshebediso ya puo.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO**POTSO YA 1: 'O WA KA, KE WA HAO – KPD Maphalla****TATAISO HO BATSHWAI:**

Motshwai a bale nehelano ya mohlahlobuwa e lokelang ho hlahiswa sebopehong sa moqoqo. Sena se bolela hore nehelano e lokela ho ralwa ka tsela ya hore ho be le selelekela, mmele o bopilweng ka diratswana le qetelo. Moqoqo o tlameha ho hlahiswa ka tsela e supang kgokahano le momahano ya dintlha, dipolelo le diratswana.

Motshwai a tadime makgetha ana a mabedi a latelang ha a tshwaya moqoqo ona: *Dikahare le Sebopeho le Tshebediso ya puo.*

Dikahare

Nehelano e lokela ho hlahiswa sebopehong sa moqoqo, mme sena se bolela hore nehelano e lokela ho ralwa ka tsela ya hore ho be le selelekela, mmele o bopilweng ka diratswana le qetelo.

Dikahare di bontshe kutlwisiso ya potso; botebo ba tshekatsheko ya ditaba, kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya taba ka mabaka a itshetlehileng thothokisong.

Dikahare di hlahiswe ka tsela e momahaneng, mme motshwai a tadime dintlha tse tla hlahiswa nehelanong ya mohlahlobuwa. Ela hloko hore dintlha tsa mohlahlobuwa di ke ke tsa behwa ka tatellano e hlahellang mona. Ho be le kgokahano le momahano ya dintlha le diratswana.

Sebopeho le Tshebediso ya Puo

Mohlahlobuwa a nehelane ka karabo ya hae e sebopehong sa diratswana tse momahaneng, mme ho be le kgokahano le momahano ya dipolelo le diratswana kamoo ho hlokehang.

Puo, setaele le sehlo di sebediswe ka nepo temeng.

Karabo e ka lebellwang:**Selelekela**

Phetapheto ke ha ho phetaphetwa mantswe kapa moelelo o itseng thothokisong ka sepheo sa ho hlakisa molaetsa wa yona le ho sidilella lerato kapa boikano boo sethothokisis se nang le bona ho moratuwa wa sona.

Phetapheto

- Molathothokisong wa 13 mantswe a phetilweng ke **'tshwelwa ka mathe' le 'hlapaola'** ka sepheo sa ho hlakisa molaetsa wa hore leha batho ba ka o rohaka ka baka la moratuwa wa hao seo ha se fetole maikutlo a hao ka yena.
- Molathothokisong wa 20 phetapheto e fumanwa mantsweng ana: **'tseketsheke' le 'semaumau'** e le ho hlakisa molaetsa wa hore leha batho ba ka bitsa moratuwa wa hao ka mantswe a mo nyenyefatsang seo ha se fetole lerato leo o mo ratang ka lona.
- Melathothokisong ya 1 le 2 re fumana phetapheto ya mantswe e tsepameng e leng (**neheletsano kapa hlaahlela e qalang**). Sepheo ke ho bitsa eo sethothokisi se buang le yena hore a se sekehele tsebe. Lentswe le phetaphetilweng ke **'mamela'**.
- Melathothokisong ya 2 le 3 ho sebedisitswe **phetapheto ya mantswe e tshhekalletseng**. Lentswe le phetaphetilweng ke **'phororo'** ho matlafatsa moelelo wa hore lerato leo a nang le lona ho moratuwa wa hae le tla dula le phalla le sa fele.
- Melathothokisong ya 3 le 4 ho sebedisitswe lehokela (hlaahlela) mantsweng ana **'sekgohola' le 'kgohola'** ho hlakisa molaetsa o totobatsang sekgahla seo a ratang moratuwa wa hae ka sona.

- Melathothokisong ya 8 le 9 re fumana **phetapheto ya moelelo** ka tshebediso ya mantswe '**seemeng**' le '**mphuralla**'.
- Melathothokisong ya 15 le 16 re fumana phetapheto ya moelelo ka tshebediso ya mantswe '**melamu**' le '**dikwakwa**' mmoho le '**kgakgathwa**' le '**hlahlathwa**'.
- Melathothokisong ya 21 le 22 re fumana phetapheto ya moelelo ka tshebediso ya mantswe '**netwa**' le '**dipha**'.
- Melathothokisong ena: 5 le 6, 11 le 12, 17 le 18 hammoho le 23 le 24 re fumana phetapheto ya mantswe ana: '**o wa ka, ke wa hao**' le '**bobedi re ba Modimo**' a re bopelang lehlaso le hlakisang molaetsa wa hore yena le moratuwa wa hae ba bopilwe ke Modimo e seng ke motho wa lefatshe.

Molaetsa wa thothokiso ka kakaretso

Molaetsa wa thothokiso ena ke hore leha ho ka ba le ditshita tse batlang ho arohanya baratuwa bana, lerato leo ba nang le lona ha le tlo tsukutlwa ke ditshita tseo.

[10]

POTSO YA 2: 'BALA MAHLOHONOLO' – KPD Maphalla

- 2.1 O ntshetsa pele molaetsa wa hore Molakolako enwa e ne e le kgalala e neng e le kgale e elets batho. ✓ ✓ (2)
- 2.2 Ke phetapheto ya mantswe/lehokela e tshekalletseng. ✓ Sepheo ke ho tlamahanya melathothokiso e mmedi ho bontsha hore ditlhapa ha di na mokoka. ✓ ✓ (3)
- 2.3 Ke batho ba sa itshwarang hantle kapa ba sa itlhokomeleng. ✓ (1)
- 2.4 Molaetsa wa yona ke hore batho ba tlohele ho tletleba, ba amohele le ho thabela seo ba nang le sona. ✓ ✓ (2)
- 2.5 Ke maikutlo a teboho. ✓ Batho ba lokela ho leboha Tlatlamatjholo ka dintle tsohle tseo a ba etseditseng tsona, mme ba tlohele ho tletleba. ✓ (2)
- [Ho elwe hloko maikutlo a bahlahlobuwa.]** [10]

POTSO YA 3: 'KE NE NKA BALEHELA KAE?' – KPD Maphalla

- 3.1 Ke molathothokiso wa 2 – Ke ne nka balehela kae ha ho le hobe? Molathothokiso wa 4 – Ke ne nka balehela kae ha e se ho wena? ✓ **[Tshwaya e le nngwe feela]** (1)
- 3.2 Ke mothofatso. ✓ O hlakisa moelelo wa molathothokiso ka ho bopa setshwantsho se bontshang kamoo difefo di tlang ka sekgahla kateng, mme sena se bontsha hore mathata a bophelo a mo hlwele setha. ✓ ✓ (3)
- 3.3 - Ke ho hatella kapa ho fa lentswe lena 'Moetsamawatle' sefutho ho feta ha o ka re 'Ya entseng mawatle'.
- Ho fokotsa palo ya mantswe molathothokisong oo.
- Ho fokotsa bolelele ba molathothokiso oo. ✓ ✓ **[Tshwaya e le nngwe feela]** (2)
- 3.4 Ke mohopolo o reng ha mmele wa motho o se o hana, a se a feletswe ke matla, tshepo ya hae e nngwe feela, ke ho balehela ho Modimo. ✓ ✓ (2)

- 3.5 Ke maikutlo a tshepo. ✓ Ke tshepo ya hore leha motho a ka ba mathateng afe kapa afe o ntse a e na le moo a ka balehelang teng, e leng ho Modimo. ✓ (2)
[Ho elwe hloko maikutlo a bahlahlobuwa.] [10]

POTSO YA 4: 'YA MOHAU MOTHO!' – MT Lekitlane

- 4.1 Se bua ka Morena Jesu. ✓ (1)
- 4.2 Ke maikutlo a thabo. ✓ Tsebo ya hore Jeso o re pholositswe kahlong ya Modimo e a thabisa, mme e fana ka tshepo ho batho. ✓ (2)
[Ho elwe hloko maikutlo a bahlahlobuwa]
- 4.3 Ke kgonyetso
 - Ho fokotsa bolelele ba molathothokiso.
 - Ho fa lentswe 'phelo' sefutho.
 - Ho potlakisa morethetho wa molathothokiso oo.
 Anastrofi. ✓
 - Ho qatsohile lentswe 'phelo' ka sepheo sa ho le (3)
 matlafatsa/toboketsa. ✓ ✓
[Tshwaya e le nngwe feela le tshehetso ya yona]
- 4.4 Sethothokisi se sebedisitse kganyetsano ka ho bontsha hore rona batho ba lefatshe re ile ra thakgisa Jesu empa yena o ile a re kopela tshwarelo ho Modimo. ✓ ✓ (2)
- 4.5 Mohopolo ke wa hore Satane o ne a se a ikotla sefuba ka batho ba etsang dibe a re ke ba hae, a mpa a swaba ha Jeso a ba pholosa dibeng tseo tsa bona. ✓ ✓ (2)
[10]

POTSO YA 5

'FATSHENG LENA' – PM Ramathe

- 5.1 Ke phetapheto ya moelelo. ✓ Ho toboketswa hore lefatsheng ho phelwa ka thata. ✓ ✓ (3)
- 5.2 E hlakisa moelelo wa hore matsatsing ana batho kaofela ba se ba etsa diketso tse tshwanang ho sa kgathalletsehe hore ba baholo kapa ba banyane. ✓ ✓ (2)
- 5.3 Ke maikutlo a ho nyaroha. ✓ Ke nyaroswa ke ntlha ya hore le bana ba masea ba se ba ikakgetse ka setotswana botahweng. ✓ (2)
[Ho elwe hloko maikutlo a bahlahlobuwa.]
- 5.4 Ke o reng motho o tsamaya a thekesela a kapeha seka lehlaka ka baka la botahwa. ✓ (1)
- 5.5 Mohopolo ke o reng batho ba se ba rekisa ka mmele, mme ha ba sa re letho ka lentswe la Modimo e bile ba se ba etsa boithatelo. ✓ ✓ (2)
[Ho elwe hloko maikutlo a bahlahlobuwa.] [10]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B LE C: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA MOQOQO WA DINGOLWA: PADI LE TSHWANTSHISO – SESOTHO PUO YA LAPENG [MATSHWAO A 25]

Makgetha a ho lekanyetsa	5. Phihlello e babatsehang	4. Phihlello e supang bokgoni	3. Phihlello e mahareng	2. Phihlello ya motheo feela	1. Phihlello e haellang
DIKAHARE	12–15	9–11	6–8	4–5	0–3
Kutlwisiso ya potso, botebo ba tshekatsheko ya taba (sehlooho), kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya dintlha ka mabaka ho tswa sengolweng.	-Karabelo e hlalositse ka tsela e babatsehang: 14–15 -Karabelo e hlalositse ka bokgabane: 12–13 -Sehlooho se manollotse ka botebo -O hlalositse dintlha tse fapaneng tse hlwahlwa tse tshehetsang ho tswa sengolweng -O bontsha kutlwisiso e babatsehang ya sengolwa.	-O bontsha kutlwisiso, mme o manollotse sehlooho ka bokgoni -O hlalositse karabelo e batlang e anela -Tse ding tsa dintlha ke tse utlwahalang, empa ha se tsohle tse tiisitsweng kamoo ho lokelang -Bopaki ba kutlwisiso ya mofuta ona wa sengolwa bo a bonahala.	-Kutlwisiso ke e mahareng ya sehlooho; ha se dintlha tsohle tse utullotsweng ka botlalo -Tse ding tsa dintlha di tshehetsa sehlooho -Dintlha tse ding di tshehetswe, empa bopaki ha bo kgodise ka nako tsohle -O bontsha kutlwisiso e ka mmoho ya mofuta ona wa sengolwa.	-Kutlwisiso ke e haellang ya sehlooho; boholo ba dintlha ha di a utullwa ka botlalo -Ke dintlha tse fokolang feela tse tshehetsang sehlooho -O hlalositse dintlha tse seng kae tse tsamaelanang le sehlooho -O bontsha kutlwisiso e fokolang ya mofuta ona wa sengolwa	-O bontsha kutlwisiso e fokolang ya sehlooho -Boiteko bo fokolang ba ho araba potso -Dintlha ha se tse kgodisang -Mohlahlobuwa ha a utlwisiso hantle mofuta ona wa sengolwa.
MATSHWAO A 15					
SEBOPEHO LE TSHEBEDISO YA PUO	8–10	6–7	4–5	2–3	0–1
Sebopeho, tlhophiso ya mehopolole nehelano e nang le neeletsano e momohaneng e lebisang tlhalohanyong ya sehlooho mmoho le puo, setaele le sehlooho tse sebedisitsweng temeng.	-Sebopeho se momohaneng -Selelekela le qetelo di a babatseha -Dintlha di utullotsweng hantle le ho ntshetswa pele ka tsela e hlakileng -Tshebediso ya puo, sehlooho le setaele ke tse butswitseng, tse susumetsang le ho nepahala	-Sebopeho ke se hlakileng, mme dintlha di hlalositse ka tsela e hlalohanyehang -Selelekela le qetelo mmoho le diratswana tse ding di hlalositse ka tsela e momohaneng -Dintlha di hlalositse ka tsela e hlalohanyehang -Puo, sehlooho le setaele boholo di nepahetse.	-O hlalositse bopaki bo itseng ba sebopeho -Tlhalohanyo le momahano di teng leha di kgera -Ho na le moo tshebediso ya puo e fosahetseng ha sehlooho le setaele tsona di batla di loketse -Tlhalohanyo ya mehopolole e a haella, ha e hlalohanyeha, mme ha e na momahano -Puo ya diratswana e batla e nepahetse	-Sebopeho se bonahala se radilwe ka tsela e fosahetseng -Mehopolole ha e hlalositse ka tsela e hlalohanyehang -Diphoso tsa tshebediso ya puo di totobetse -Sehlooho le setaele ha di a lokela mosebetsi -Puo ya diratswana e fosahetse.	-Kgaello ya ho rala sebopeho ka tshwanelo e sitisa phallo ya mehopolole -Tshebediso ya puo le ya setaele tse fosahetseng di hlalositse tema e fokolang haholo -Puo ya diratswana e fosahetse
MATSHWAO	20–25	15–19	10–14	5–9	0–4

ELA HLOKO: Ha karabo ya mohlahlobuwa e tswile lekoteng mme a sa bua ka Dikahare hohang, feela a ngotse moqoqo wa boipqapelo, mo abele 0 bakeng sa dikahare le tshebediso ya puo.

Matshwao a ka sebediswang bakeng sa ho tshwaya:

Makgetha a tekanyetso	Matshwao	Senotlolo
Dikahare	15	Dik. =
Sebopeho le Tshebediso ya Puo	10	STP =
Matshwao ohle	25	

ELA HLOKO: Ha karabo ya mohlalobuwa e tswile lekoteng, motshwai a mo abele matshwao a dikahare le tshebediso ya puo ya kgato ya pele feela.

POTSO YA 6: BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**Selelekela**

Bomadimabe ba Tsietsi bo ipabola ka kgohlano ya ka ntle e pakeng tsa mophetwa wa sehlooho le setjhaba le tlhaho. Bona bo hlahiswa ke diketsahalo tse kginang tswelopele le katleho ya mophetwa. Mophetwa ha a kgone ho qoba diketsahalo tsena habobebe ha di etsahala. Ke ka hona Basotho ba qetellelseng ba bile le maele a reng: 'Tsietsi e latela tshotleho.'

Bomadimabe ba Tsietsi.

- Tsietsi o bile le bomadimabe ba ho lahlehelwa ke batswadi ba hae le bana babo e sa le lesea. Ketsahalo eo e lebisitse moo Tsietsi a ileng a tshwanela ho hodiswa ke ba ha Kotsi, mme bona ba ile ba mo sotla.
- O ne a feptjwa nama ya kolobe ha lebesa le fedile ho thwe ke mokgifa. Sena se ile sa etsa hore nkgono Mmantsoteng a tejelwe mosebetsing wa hae ke Mmamasolomane ka le reng Tsietsi e se e le monna ya ka kgonang ho itlhokomela.
- O ne a sa dumellwe ho kena sekolo ho thwe o sa le monyane. Sena se bakile kgohlano pakeng tsa Kotsi le Mmamasolomane hobane Kotsi o ne a re mosadi o hloka nnete hobane ha a sebedisa Tsietsi, o mmita mokgifa empa ha Tsietsi a lokela ho ya sekolong, o mmita lesea.
- O ne a etsiswa mesebetsi e boima ya lelapa. Sena se ne se baka kgohlano ya kahare ho Tsietsi hobane o ne a ipotsa hore ke ka lebaka la eng ha yena a sebediswa ka thata a bile a sa dumellwe ho eta ha dikolo di kwetswe jwalo ka Tsekiso le Dibakiso. Le moruti Moshebi o ile a ba a kgalema Mmamasolomane hore a tlohele ho sotla ka Tsietsi.
- Tsietsi o bile le bomadimabe ba hore ha Moruti Moshebi a tlisitse thapelo lapeng, yena o ne a tebellwa kantle. Sena se ile sa etsa hore a ipotse hore ebe thapelo eo ke ya mofuta ofe hoo a ileng a ba a ya botsa nkgono Mantsoteng ka taba eo.
- O ile a etsellelwa ka hore o utswitse radio ya nkgono Mmaselepe. A boela a etsellelwa ke monnamoholo e mong ka hore o utswitse tjehele ya hae. Diketselleltsong tseo o bile le kgohlano le Mmamasolomane ya neng a emela batubi ba Tsietsi.
- Kgabareng a tseba hore yena ha se wa ha Kotsi. Ha a batla ho fumana nnete ya taba, o hloka motho ya mo fang karabo e nepahetseng di sa tloha feela. Sena se mo ferekanya maikutlo.
- Tsietsi o bile madimabe a hore a phele bophelo ba boleleri a se na lehae. Bolelering ba hae Tsietsi o ile a ratana le Mohanuwa ya sa kang a tshepahala. Ha Mohanuwa a se a mo etseditse mathaithai ba ile ba ba le kgohlano nakong eo Mohanuwa a neng a se a batla ho kgutlelana le yena.
- O ile a ba le bomadimabe ba hore a lahlehelwe ke Tseleng. Sena se bakile hore a be le dira tse ngata tseo a ileng a rera ho iphethetsa ho tsona.

[Motshwayi a ananele kamoo mohlalobuwa a tsheheditse bomadimabe le kgohlano kateng]

[25]**POTSO YA 7: BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

- 7.1 Ke hobane Tseleng a ne a sa batle ha mokganni a etsa eng kapa eng hoba mohlankana eo e ne e le motshwaruwa ya lebetsweng ka sethunya. ✓ (1)
- 7.2 Tadimo Letotolo. ✓ (1)
- 7.3 Ba ne ba thusa Tsietsi ho mmatlisa batswadi ba hae ba nnete. ✓ (1)

- 7.4 Ha Tsietsi a ne a batla hore Kotsi a mo nehe kotjana ya ntatae, Kotsi o ile a hana ka yona, mme sena sa baka qabang pakeng tsa Tsietsi le Kotsi. Tsietsi o ile a thunya Kotsi ha Kotsi a leka ho mo otlala ka tshepe. ✓ (2)
- 7.5 Makgulwaneng ke sebaka sa mahaeng ke ka hona Tsietsi le Tseleng ba ileng ba kgona ho ipatela mapolesa, ba iketla ba lebala ka ho ba baleleri. ✓ Nako eo ba neng ba ntse ba le Makgulwaneng ke mehleng ya kajeno mme re bona ba bile ba nyadiswa ke moruti. ✓ (2)
- 7.6 Tsietsi o ile a sibolla hore ba ha Ramabanta ba ne ba tseba ba ha Molakolako ebile e le metswalle. ✓ (1)
- 7.7 Motswalle wa Mmamasolomane o ne a ntse a itshwanela le yena Mmamasolomane hobane ba ne ba ratana le banna ba bang ba ntse ba nyetswe, ba sa eletsane. ✓ ✓ (2)
- 7.8 Bo bile le seabo hobane bo thusitse ho phemisa Tsietsi lefu nakong eo boMohanuwa ba neng ba batla ho mo tsometsa. ✓ ✓ (2)
- 7.9 Tseleng o ile a thunngwa ke e mong wa lemulwana la Mohanuwa. ✓ (1)
- 7.10 Mohanuwa o ile a ba le maikutlo a sithabetseng, a utlwa bohloko haholo, mme a tlala moya wa boiphethetso. ✓ ✓ (2)
- 7.11 Tomatso e hlahiswa ka tsela eo mapolesa a nahanang hore o kwetetswe athe, ke yena ya rerileng ho tsamaya le motshwaruwa ya ntseng a batlwa ke mapolesa. ✓ ✓ (2)
- 7.12 Mmamohanuwa o ile a siya ntata Mohanuwa le Mohanuwa a tsamaya le monna e mong, mme Mohanuwa le yena o ile a ratana le Makgaola a ntse a ratana le Tsietsi. ✓ ✓ (2)
- 7.13 Ke mothusi wa mophetwa wa sehlooho. ✓ O ile a amohela Tsietsi le Tseleng lapeng ha hae a ba a amohela Motsamai. ✓ (2)
- 7.14 Kamora polao ya Tseleng, Tsietsi o ile a ikana hore o tliho bolaya bohle ba nang le seabo polaong ya Tseleng, mme a atleha ho ba bolaya kaofela. ✓ ✓ (2)
- 7.15 Maikutlo a tshabo. ✓ Kerekeng ke sebakeng se bolokehileng moo batho ba yang ho ya hlabolla meya ya bona teng, jwale ha ba bona motho a shwa pela mahlo a bona, ba tlala letshoho le ho fellwa ke tshepo. ✓ (2)

[25]

POTSO YA 8: DIEPOLLO – T Seema**Selelekela**

Bomadimabe ba Diepollo bo ipabola ka kgohlano ya ka ntle e pakeng tsa mophetwa wa sehlooho le tlhaho le setso. Bona bo hlahiswa ke diketsahalo tse kginang tswelopele le katleho ya mophetwa. Mophetwa ha a kgone ho qoba diketsahalo tsena habobebe ha di etsahala. Ke ka hona Basotho ba qetelletseng ba bile le maele a reng: 'Tsietsi e latela tshotleho.'

Bomadimabe ba Diepollo.

- Diepollo o bile madimabe bonyaneng ba hae ba hore a amohuwe batswadi ba hae kaha malomae a ne a re ntatae o mo kolota dikgomo tse saletseng morao tsa bohadi. Ketso ena e entse hore Malomae a rere ho mo nyadisa Mothofeela ya neng a tsofetse haholo. Sena se entse hore Diepollo a balehe lapeng ha malomae.
- O bile madimamabe ba hore ha a ne a ile ha Moruti ho ilo botsa tsela e yang Mahlwenyeng, a thole hore Mothofeela o teng moo ha Moruti. Sena sa etsa hore a ipotse hore ke ka lebaka le eng ha Moruti a dumellana le mamolae yaba o boela a baleha ho ya pele.
- O bile madimabe ha a ne a se a dula ha Motsokapere ha a sibolla hore nkgono ke moloji. Sena se entse hore a be le tshabo a be a batle ho thoba.
- O bile madimabe ka hore ha a se a thotse moo bahabo ba leng teng, a thole ntatae a hlokahetse mmae a inehile naha. Sena se bakile hore a utlwe bohloko haholo a ba a akgeha.
- A nyalwa ke monna eo e leng radipolotiki, mme a welwa ke bomadimabe ba hore monna eo a nyamela mohla ba neng ba fallela Mangaung. Sena se baka kgohlano pakeng tsa hae le sepolesa se neng se dula se phenyekolla ka sepheo sa ho batla Zeblon.
- A ba madimabe kgethong ya motswalle hobane motswalle eo o ile a etsa hore Diepollo a be a kwallwe tjhankaneng.

[25]

[Motshwayi a ananele kamoo mohlalobuwa a tsheheditse bomadimabe le kgohlano kateng]

POTSO YA 9: DIEPOLLO – T Seema

- 9.1 O ne a ilo botsa tsela e yang Mahlwenyeng. ✓ (1)
- 9.2 O ne a tshohile a tshaba hore ha dintja di ka mmona di tlo mo bohola, mme makolwane ha a mmona a tla mo ntsha kotsi.
O ne a tshohile ha a utlwa ntho e batang e mo thetsa, mme a nahana hore o tsamauwa ke noha athe ha ho jwalo. ✓ (1)
- [Tshwaya e le nngwe feela]**
- 9.3 Ke maikutlo a pherekano. ✓ Diepollo o ile a ferekana, a se ke a tsebe hore a etseng ha a fumana hore Mothofeela o teng moo ha Moruti ebile o tlo mo shobedisa bosiuung bona boo. ✓ (2)

- 9.4 Dikenkeng e ne e le maloma a fodisa hobane o ne a nka ditaba tseo a di qoqelwang ke Diepollo a di ise mohlankaneng wa hae ya neng a di isa sepoleseng. ✓ ✓
Dibakiso yena e ne e le motswalle ya tshepahalang wa Diepollo hobane yena o ne a tshehetsa Diepollo a bile a mo kgothatsa hore ka le leng Diepollo o tla boela a kopana le monna wa hae. ✓ ✓ (4)
- 9.5 Ka baka la thuso ya Mmamotele ho Diepollo, Diepollo o ne a batla ho mo leboha yaba o fetola lenane la bakudi, mme a ngola la Mmamotele ka hodimodimo ho mabitso ohle, mme sena se ile sa etsa hore a tshwarwe. ✓ (1)
- 9.6 Ke mophetwa ya sepapetlwa. ✓ Ha a fetohela dikano tsa hae habonolo hobane leha mofumahadi a halefiswa ke hore o senya tjehele ka ho ruta Diepollo, ha a fetole maikutlo a hae. ✓ (2)
- 9.7 E etsa hore ke sarelewe. ✓ Ho nyadisa ngwana e monyane dilemong ke tlhekefetso ebile ke ho senya bokamoso ba hae. ✓ ✓ (3)
- 9.8 E ne e le mooki. ✓ (1)
- 9.9 Diepollo o kile a tshwarelwa ho fetola lenane la batho ba emetseng ho fumantshwa diphio hore Mmamotele a be ka hodimodimo lenaneng leo, e le kgale taba eo e etsahetse. ✓ ✓ (2)
- 9.10 Ke hobane ba ne ba re nkgono Motsokapere o a loya, mme o latile se seng sa dithotsela tsa hae mahaheng kwana. ✓ ✓ (2)
- 9.11 Diepollo o ile a sotleha nakong eo a dulang moo, mme a phela ka ho kgaketswa dijo ke baahisane ba hae. ✓ (1)
- 9.12 Babadi ba a tseba hore Diepollo o e nkile faele eo empa yena Diepollo o ile a lla, a itatola bosehla hoo a ileng a ba a tlohella. ✓ ✓ (2)
- 9.13 - Ke ya Diepollo ha a ne a tloha kgotla e le ha a bone nkgono a tshwarehile ka lebaka la boloi empa ha a ntse a re o phutha thoto ya hae o a baleha, a makala ho bona nkgono a dutse setulong ka tlong.
- Ke ya ha nkgono a buile le ntate Masualle hore a tle a tsamaye le Diepollo empa Diepollo a sa ka a mmona a tswela kantle letsatsi kaofela. ✓
(Tshwaya e le nngwe feela.) (1)
- 9.14 O ne a ikentse motswalle wa Diepollo, a mo thusa ka ho fetola lenane la bakudi athe o ntse a mo anya leleme hoo qetellong Diepollo a ileng a ba a tshwarwa ke sepolesa. ✓ ✓ (2)

[25]

POTSO YA 10: MME – NP Maake**Selelekela**

Bomadimabe bo hlahiswa ke diketsahalo tse seng ntle kapa tse kginang tswelopele le katleho ya mophetwa. Mophetwa ha a kgone ho qoba diketsahalo tsena habobebe ha di etsahala. Ke ka hona Basotho ba qetelletseng ba bile le maele a reng: 'Tsietsi e latela tshotleho.'

Bomadimabe ba Mme.

- Mme o ile a siuwa ke Thollo Matatiele. Sena se entse hore a phaolake le motse wa Sebokeng a leka ho batla Thollo
- Ha a fihla Sebokeng o thola moo monna wa hae a dulang empa ka bomadimabe o tjha ntsi ha a lokela ho ipolela hobane o ne a hlompha kgotso eo a e bonang e rena motseng oo. Ketso ena ya Mme e lebisa moo a qetelletseng a se a sa kgone ho kopana le monna wa hae.
- Ho dula ha Mme ha Diseko ho entse hore Diseko a je tjhelete ya Mme empa a sa mo rate hoo a ileng a mo tebela ha a se a kula.
- Lefung la hae ho etsahala bomadimabe ba hore Thollo le Bafokeng ba Matatiele ba lwantshe Mmateboho ba mo tsekise hore ke ka lebaka la eng a ile a tshwarela mosebetsi wa ho patela mosadi eo moo kaha ke moditjhaba. Sena se bakile kgohlano pakeng tsa Bafokeng le Diseko le pakeng tsa Thollo le Mmateboho.
- O ba le bomadimabe ba hore a bolokwe monna le ngwana wa hae ba sa tsebe. [25]

POTSO YA 11: MME – NP Maake

- 11.1 Mmatakato o re batho ba rutehileng ba tshwara ba sa rutehang le banna ba bona hampe, ba a ba kgohlopa. ✓ Mmateboho yena o re basadi ba a fapana ho latela kgodiso ya bona. ✓ (2)
- 11.2 O ile a nyalwa ke Mofokeng yaba ha a sa kgutlela sekolong hobane Thollo o ile a mo hanela. ✓ (1)
- 11.3 Dikeledi o ile a utlwa bohloko hoo a sa kang a sebetsa hantle dithutong tsa hae tsa letsatsi leo a ba a etsa qeto ya ho nyalwa ke Thollo hore feela a tlise bohloko boo Tsekiso a mmaketseng bona. ✓ ✓ (2)
- 11.4 O ne a thuse Rakgadi ho thethesa bohadi ba Dikeledi kaha ha rakgadi ho ne ho se na ntate ya ka emelang leloko ditherisanong tseo. ✓ (1)
- 11.5 Ke motho ya lokileng ya ratang ho eletsa bana. ✓ O ne a eletsa Dikeledi hore a se ke a tatela ho nyalwa feela Dikeledi o ile a mo hlola a ngangella. ✓ (2)
- 11.6 Tsekiso ke mophetwa wa tlatsetso. ✓
- O etsa Dikeledi hampe ebile o mo kopanya le ngwanana e mong wa Sharpeville ditabeng tsa marato.
 - O lahla Dikeledi nako eo Dikeledi a nang le kगतello ya maikutlo ka lebaka la diketso tsa hae Tsekiso. ✓
- (Tshwaya mofuta wa mophetwa le tshehetso e le nngwe feela.) (2)

- 11.7 - E susumeditswe ke hore ba ne ba batla ho tla bona mosadi enwa wa Thollo eo bona ba sa mo nyallang yena.
- Ba batla ho tla tseba hore ke ka lebaka la eng ha moditjhaba enwa a patelwa lapeng la mora wa bona. ✓✓
(Tshwaya e le nngwe feela.) (2)
- 11.8 Ke Thollo ✓ (1)
- 11.9 Mmateboho o ne a tsekiswa ho bolokela mosadi eo Bafokeng ba neng ba re ha ba mo tsebe lapeng la mora bona. ✓ (1)
- 11.10 Diseko o ne a nyetswe ke kgaitsemi ya Mmateboho e leng Lesole/Ke balamo ✓ (1)
- 11.11 E etsa hore ke ikutlwe ke thabile ke bile ke rata seo Mme a se entseng. Leha a ne a tliilo batla monna wa hae, o lemohile hore Mmateboho ha a tsebe letho ka boteng ba mosadi e mong bophelong ba Thollo ebile ke motho ya itoketseng, kahoo a bona ho sa hlokehe hore a qhale kgotso eo.
- Kapa**
- Ha e a nthabisa. ✓ Thollo o ne a e na le tokelo ya ho tseba hore mofumahadi wa hae o teng, mme le yena Mme o ne a lokela ho thaba e seng a behe thabo ya batho ba bang ka pele ho ya hae. ✓✓ (3)
- 11.12 Ba ne ba tswa Matatiele, e leng mahaeng, mme re bona ka boitshwaro ba Mme bo fapaneng le ba Diseko. ✓✓ (2)
- 11.13 Rakgadi o ne a nahana hore Dikeledi o se a fumane mekgwa e fosahetseng ya ho iketsetsa tjhelete. ✓ (1)
- 11.14 Tomatso ke hore babadi ba a tseba hore Mme ke mohatsa Thollo empa Mmateboho yena ha a tsebe, mme ebile o rata Mme jwalo ka motswadi wa hae. ✓✓ (2)
- 11.15 - Ke ne ke tla se batlisa monga sona jwalo kaha Dikeledi a entse.
- Ke ne ke tla bontsha Rakgadi tjhelete eo. ✓✓
(Maikutlo a moithuti a ananelwe.) (2)

[25]

POTSO YA 12: TUTUDU HA E PATWE – M Mahanke**Selelekela**

Bomadimabe ba Tutudu bo ipabola ka kgohlano ya ka ntle e pakeng tsa mophetwa wa sehlooho le setjhaba le tlhaho. Bona bo hlahiswa ke diketsahalo tse kginang tswelopele le katleho ya mophetwa. Mophetwa ha a kgone ho qoba diketsahalo tsena habobebe ha di etsahala. Ke ka hona Basotho ba qetelletseng ba bile le maele a reng: 'Tsietsi e latela tshotleho.'

Bomadimabe ba Tutudu.

- O latolwa ke ntatae a e so behlwe mme sena se etsa hore kamora lefu la mmae a qetella a ilo hodiswa ke motho ya neng a sa mo rate hohang.
- Tutudu o ile a ba madimabe kaha mmae o ile a hlokahala kamora hore a mmelehe. Malomae le mohatsae ba ileng ba tlameha maoto le matsoho hore ba mo hodise. Kaha mohatsa malomae a ne a sa kgotsofalla ho mo hodisa, o ile a mo reha lebitso la Selosenqakile. **Kgodiso ya hae e bile bohloko hobane mohatsa malomae mmoho le bana ba hae ba ne ba mo sotla.** Malomae o ne a bonahala a sa kgone ho mmuella. Sena se entse hore Tutudu a dule a ipotsa hore ha malomae a ka hlokahala ebe ho tla etsahala eng ka yena.
- Mohla a neng a ilo iketela mosebetsi, ditho tsa tsamaiso ya sekolo di ne di sa batle hore ho hirwe yena kaha di ne di re ha se ngwana mobu. **Sena se bakile qwaketsano pakeng tsa Tselapedi le ditho tseo.**
- Tutudu ha a fihla sekolong sa Sedibeng, **o ile a tliisa diphetoho tse ngata tse ntle empa di ile tsa baka kgohlano pakeng tsa hae le basebetsimmoho le yena.** Sena se bakile kgohlano hobane ba ile ba kenya baithuti le batswadi moya hore Tutudu a tebelwe. Bohle ba e ba kgahlanong le yena.
- O ile a ba madimabe ba **hore thepa ya hae e senngwe** nakong eo baithuti ba neng ba mo hlasela ka yona mme baithuti bao ba ile ba tshwarwa. **Sena se entse hore setjhaba se hlahafale kgahlanong le Thebe.**
- Thebe a **senya lebitso la Tutudu ho baithuti** ba neng ba tseba hantle hore titjhere Tutudu o tseba mosebetsi wa hae. **Yaba ba a mo fetohela le bona.**
- A ba madimabe ba hore Thebe le Dimama ba mo hloye feela ntle le mabaka. Sena se bakile kgohlano ya pakeng tsa Tutudu le setjhaba.
- O ile a ba madimabe ka hore a fumane Ntefelleng a kene ka tlong ya hae, mme a robotse moalong wa hae a sa apara letho. Sena se ne se reretswe ho mo hobosa hore setjhaba se tle se mo leleke sekolong moo.
[Motshwayi a ananele kamoo mohlalobuwa a tsheheditse bomadimabe le kgohlano kateng]

[25]**POTSO YA 13: TUTUDU HA E PATWE – M Mahanke**

- 13.1 Ho ne ho supa hore ba tshwere kgehlepehadi ya taba. Ba ne ba bua ka Tselapedi mme ba sa batle hore Mmataselapedi a utlwe. ✓ (1)
[Tshwaya e le nngwe feela]
- 13.2 Ke hore bana ba tloha hae e sa le hoseng, mme ba kgutlela malapeng mantsiboya a maholo. ✓ (1)
- 13.3 O ile a botsa Mmataselapedi hore o qadile neng ho kopanela tsamaiso ya sekolo le yena nakong eo Mmataselapedi a neng a re monna a tebele Tutudu mosebetsing. ✓ ✓ (2)

- 13.4 - Ke Thebe. O ne a senya Tutudu lebitso hobane feela a ne a batla hore Tutudu a tebelwe sekolong seo sa Sedibeng.
- Ho fihla ha Tutudu le diphetoho tseo a tlang ka tsona ho bakile hore ba bang ba bana ba sekolo le baahi ba mo hloye ba re o sotla bana ba Thabure. ✓ (1)
- [Tshwaya e le nngwe feela]**
- 13.5 O ile a fumana molaetsa wa sele o neng o mo tsebisa hore ho fedile ka Tutudu. Mona Thebe o ne a batla ho bolella Dikgapane hore Tutudu o tlo taloleha kaha o tlo tshwarwa a robotse le ngwana wa sekolo yaba Dikgapane yena o nahana hore ba mmolaile. ✓ ✓ (2)
- 13.6 E mo senola e le motswadi ya se nang kgalemelo ngwaneng wa hae. ✓ O ne a tlamehile ho lemosa moradi wa hae hore o kena sekolo bakeng sa ho ithuta e seng bakeng sa ho ratana le titjhere e mo rutang. ✓ (2)
- 13.7 Ba fumanwe ke mapolesa nakong eo ba senyang thepa ya Tutudu, mme ba ile ba shatjwa ke mapolesa. ✓ (1)
- 13.8 Ke polelo e reng 'Ke ne ke hopola hore nna le wena re emela nnete ka mehla. Ke ne ke hopola hore o tseba phapano pakeng tsa botle le bobele. ✓ (1)
- [Tshwaya e le nngwe feela]**
- 13.9 Tutudu o ile a kopela baithuti ba tshwerweng dithuso tsa tjehelete ho Seipobi. Seipobi le yena o ile a ananela kopo ya Tutudu, mme a ntsha tjehelete ya hae hore baithuti bao ba lokollwe tjhankaneng. ✓ ✓ (2)
- 13.10 O sepapetiwa hobane ha a ka a fetoha leha ditsokotsane tsa bophelo di ne di mo tsukutla, o ile a emela nnete ka dinako tsohle. ✓ ✓ (2)
- 13.11 - O nyahamiswa habonolo ke Mmanthoto wa lehlana ya mo tsekisang hore o ruta bana ka thobalano empa ho se jwalo yaba o se a tlohella ho ruta bana ka seo.
- O ne a sa nwe jwala empa re mmona a se a ipolaisa letsina a ba a nwa mefutafuta ho kgetha boo a tlang ho bo kgona ho fihlela a fumana bo kgemang mmoho le yena yaba o qwelela ruri letsineng.
- O ile a fetola semelo sa hae, a kgutlela boyeneng kamora hore a be le maikutlo a lerato ho Tutudu.
- O dumellana le merero ya boThebe ha morao o a ba hlanohela o tsebisa Tutudu mmomori wa bona.
- Dikgapane ha a fihla Sedibeng o ne a tshwana le Tutudu ka bokgothadi ✓ empa ha a hlokomela hore ba bang ha ba etse jwalo ka yena yaba o nyahlatsa mesebetsi ya hae e metle a tshwana le ba sa etseng letho. ✓ ✓ (3)
- [Tshwaya e le nngwe feela]**
- 13.12 Ketso ya Thebe e ile ya fetola maikutlo a matle ao boThabang ba neng ba na le ona ka titjhere Tutudu yaba ba a mo fetohela, ba kena boipelaetsong kgahlanong le Tutudu, ba mo senyetsa. ✓ ✓ (2)
- 13.13 Ke hobane o ne a ikgakantse a sa batle ha banna bao a neng a sebetsa le bona ho tjheka mekoti ba tseba hore ke titjhere e ntseng e batlwa. ✓ (1)

- 13.14 E, mongodi o atlehile hobane Thebe o ile a jella Tutudu mona, a mo tjhehela maraba a hore batho ba mo hlanohele empa qetellong sefi seo se ile sa pitla yena kaha batswadi ba ile ba mo fetohela ha bana ba bona ba kwallwa tjhankaneng ke mapolesa. ✓ ✓ (2)
- 13.15 Ke moo Ntefeleng a fumanwang a tsotse ha Tutudu yaba o nya matsete ohle. ✓ Ke sehlohlolo hobane Thebe o a taloleha. ✓ (2)
[25]

POTSO YA 14: KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela

Selelekela

Maele a reng 'ntjapedi ha e hlolwe ke sebata' a hlalosa hore mosebetsi o moholo o tlang matsoho a batho o a bebofala ha batho ba tshwarisana ho o phetha. Di ngata diketsahalo tse hlahellang tshomong ya 'Obe' empa potso e hloka hore re nnetefatse maele ana re itshetlehile ka diketsahalo tsa tshomo ena.

Diketsahalo tsa tshomo ya Obe tse nnetefatsang maele.

- Tshomo e qala ka ho hlahisa ngwetsi e neng e sa tsebe hore e nyetswe lapeng le loyang. Ya rutwa ho robatsa le ho tsosa baloi ba bang kwana moo ho neng ho loyelwa teng ka dithupa tse pedi, ya ho robatsa le ya ho tsosa.
- Kaha ngwetsi ena e ne e sa tsamaisane le taba tsa boloi, eitse moo e neng e robaditse baloi ka thupa ya teng yaba e ba siya moo thoteng ba ba tla bonwa ha bo se bo sele.
- Matsalae ke ha a rera leano la ho iphetetsa. Sena o se entse ka ho romela phoofolo e tshabehang ya baloi, e bitswang Obe, hore e nne e yo mo lata.
- Ha e fihla le yena o ne a shatjwa ka maswai a mangata e re ha bosiu bo wela fatshe Obe e mmusetse hae.
- O ile a hlaloesetsa batswadi ka matshwenyeho ana a hae, mme bona ba mmatlela ngaka ya methokgo hore e mo lopolle bothateng ba hae, mme ho tshwarwe le phoofolo eo. Ngaka eo e ile ya hlolleha, morwetsana a boela a shatjwa ke baloi.
- Ha batlwa ngaka e ileng ya sebetsa ka methokgo ya yona. Hodima moo ngaka e ile ya batla banna ba tlang ho lalla Obe tseleng moo e fetang teng.
- Ha ba e bona ba tswa ka makgalo ba se e futuhele, ba mpa ba e kganna ho ya kena moo e lebileng teng. Ha e kena ka monyako ba e futuhela, ba e hlabakaka ba ba e bolaya. Ho tloha tsatsing leo morwetsana a lokoloha mathateng. Sena se bontsha hore ha batho ba sebetsa ba kopanetse mosebetsi ha ho letho le ka ba hlolang.

Diketsahalo tsa Dithoko tsa ntwang ya Tlokweng tse nnetefatsang maele:

- Ntwang ya Tlokweng morena Masopha o ne a tshepa hore ha bahlabani ba tswa ba e ya ntwang, ba lokela ho ya ka bongata. Ke ka hoo a ileng a bitsa makgotla a Motloenya le Lioli hore a ilo thusa ntwang.
- Eitse ha Makesi a ilo ba lwantsha, a mamela hantle, mme a utlwa ho thwe Letane wa mmaleta a mekgosi a re o letile Kabai le Setloboko ho tla thusetsa. Sena se bontsha hore ha batho ba sebetsa mmoho ba na le tumelo ya hore ba ka hlola kaha tshwele le beta poho.
- Masopha eo e leng tshiya ya motse wa Mohato o ile a boela a lebella ho tla ha Sekonyela ya mano a mangatangata, ya ntshitseng Ntsane wa Basieeng ka lefarung hore a tlo thusa.

Tshomong ya Obe le thokong ya Batlokoa ho a bonahala hore ha batho ba sebedisana mmoho ho bonolo ho bona ho hlola sera.

[25]

POTSO YA 15: KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela

- 15.1 Banna bao ba ne ba buswa ke Chere. ✓ (1)
- 15.2 Baroanyana. ✓ (1)
- 15.3 Masopha ke mophetwa ya sebeti. ✓ Batho ba hlwang ka dikgoro tsa banna ke ba latang ntwaletailane, ba sa baleheng ha ntwale le boima. ✓ (2)
- 15.4 Seroki se hlalosa hore bahlabani ba Batlokwa ekaka 'basadi' hobane ba ne ba ke ke ba emelana le lebatama la ntwale kupang kgahlanong le ba Masopha, bao e neng e le 'banna' ka baka la bohale ba bona ntweng. ✓ ✓ (2)
- 15.5 Maikutlo a tshabo. ✓ Tshebediso ya dibetsa (marumo) e bontsha hore maemo a ntwale ne a tshosa. ✓ (2)
- 15.6 Ke sejura. ✓ (1)
- 15.7 Ngwana wa Thesele. ✓ (1)
- 15.8 Ho besetswa nama ho hlalosa ho sebeletswa, mme Masopha o ne a sebeletswa kaha e le morena empa ka lehlakoreng le leng jwalo ka molaodi wa mabotho, ke yena ya etsang moralo wa phutuho le ho etella pele mabotho a hae. ✓ ✓ (2)
- 15.9 Ha a tswa ka kgoro ya motse. ✓ (1)
- 15.10 Monyohle o ne a dula a ikwahetse ka lesira. ✓ (1)
- 15.11 Tomatso e hlahella ka tsela ya hore Talane ya neng a nahana hore o hlalefile ho feta ngwanabo Kgubetswana, o ile a hloleha motseng ka baka la ho se mamele dikeletso, mme a kgutlisetswa habo a swabile. ✓ ✓ (2)
- 15.12 Mongodi o atlehile. ✓ Kgubetswana o ile a dumela ho nyalwa ke monna ya sa tsebisahaleng hantle empa qetellong monna eo wa hae o ile a hlahella hore ke mohlankana e motle yaba ba phedisana hamonate. ✓ (2)
- 15.13 Ka sepheo sa ho bona hore ebe ba tseba ho mamela ditaello le ho hlompha molao hakae. ✓ (2)
- 15.14 Talane o ile a lauwa jwalo ka Kgubetswana ha a tloha lapeng empa yena ha a ka a phethisa leha e le tayo e le nngwe feela, mme sena se ile sa etsa hore lenyalo la hae le fele le e so qale, yaba o kgutlisetswa lapeng. ✓ ✓ (2)
- 15.15 Ke ne ke tla ananela kgetho ya ka jwalo ka Kgubetswana, mme ke bontshe hore ke ngwana ya mamelang ditaello ya bileng a lauwe ka thata ha a tloha lapeng habo.

kapa

Ke ne ke sa tlo dumela ho nyalwa ke monna eo ke sa mo tsebenng hobane ke ne ke tla ba le letswalo la hore ekanna ya ba ke motho ya kgopo haholo. ✓ ✓ (3)

[25]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25**

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA**POTSO YA 16: SEYALEMOYA – RH Moeketsi****'BOHLOKO BA KA' – AM Mabote****Selelekela**

Teboho le Dineo ba ile ba ratana ho fihlela Dineo a ba a ima empa eitse ka mora ho pepa, Teboho o ile a mo hlala. Ho kwenehela motho ha se ntho e lokileng dikamanong tsa marato haholo ha a se a bile a na le ngwana. Ha motho a kwenehelwa ke motho ya mo ratang hono ho siya leqeba le bohloko ho motho ya kwenehelwang. Ke sona seo Teboho a ileng a se etsa ho Dineo.

Ketso ya Teboho ya ho kwenehela Dineo

- Teboho o ile a kwenehela Dineo kamora hore ba be le ngwana le yena yaba o se a itatola ngwana enwa a re ha se wa hae. Sena se utlwisitse Dineo bohloko hona hoo a neng a dula a ngongorehile kaha o ne a bile a se na ba habo ba tlang ho thusa ho hodisa lesea leo.
- Teboho o ne a sa batle le ho bona ngwana ha a ne a ile sepetelele ho ya bona Dineo. A kgarukgaruma Dineo hampe feela a mmolella hore a kwahele ngwana eo yena ha a batle ho mmona. Bohloko ba pelo ya Dineo bo ile ba tota.
- O ne a itatola hobane a ne a sa batle ho nka boikarabelo ba ho hodisa ngwana wa hae.
- O hlotse le ha Thabo a re o bua le yena. A phoqa Thabo ka hore ha a inkele Dineo ke eng haeba a mo batla.
- O ile a siya Dineo a hula ka falese le lesea leo la hae kaha a ne a se na batswadi. Sena e ne e le sekgopi se seholo pelong ya Dineo.
- Qetellong ketso ena ya hore Teboho a kwenehele moratuwa wa hae e tlisitse thabo ho Dineo hobane qetellong o ile a ya dula habo Thabo, mme ha nako e ntse e tsamaya a qetella a ratana le Thabo a iphelela ka kgotso, a se a iphumanetse lerato la sebele.

[25]**POTSO YA 17: SEYALEMOYA – RH Moeketsi****'MME MPOLAYE' – A Moloi**

- 17.1 Mantwa e ne e le moratuwa wa Sefako. ✓ (1)
- 17.2 Tomatso ke hore Sefako o ne a sa tsebe hore Mantwa ke moradi wa motswalle wa hae, Moremi, mme le Moremi o ne a sa tsebe hore kgarebe ena eo Sefako a dulang a mo phetela ka yona ke moradi wa hae. ✓ ✓ (2)
- 17.3 Sefako ke motho ya sa tshepahaleng. ✓ Hobane o ne a ratana le Mantwa empa a ntse a e na le mosadi. ✓ (2)
- 17.4 Ntate wa Mantwa o ne a mo kgalemella ho tsamaya le masiu empa Mantwa a sa mo mamele. ✓ ✓ (2)
- 17.5 Ke ketso e sa nepahalang hobane motswadi o tlamehile ho bontsha ngwana tsela e lokileng eseng ya ho mo dihela hore a batle tjehelete banneng. ✓ ✓ (2)

- 17.6 Mantwa o ne a se a fetohile sesomo motseng hobane ke yena feela ya neng a so ka a nyalwa thakeng tsa hae. ✓ ✓ (2)
- 17.7 E e fihlisitse sehlohlolong ka hore ha Sefako a fihla habo Mantwa a re o tlo ipolela molato, a fumane hore moo ke ha motswalle wa hae Moremi yaba o se a baleha athe o tla phethoha ka koloi le Mantwa. ✓ ✓ (2)
- 17.8 Ho re bolella hore Mantwa o imme. ✓ (1)
- 17.9 Fako o ile a hlokomela hore ntata Mantwa ke motswalle wa hae eo a sebetsang le yena femeng kwana yaba o a tshoha, a baleha. ✓ ✓ (2)
- 17.10 - Sefako o ne a tshaba hore mofumahadi wa hae o tla tseba hore o ntse a etsa dintho tse sa lokang ka sekgukgung.
- O ne a tshaba hore Mantwa o tla tseba hore o ne a ntse a bapala ka yena kaha o na le mosadi. ✓ ✓
(Tshwaya e le nngwe feela.) (2)
- 17.11 Mongodi ha a fihlella tlhoho. Mantwa o ile a tswa kotsi mmoho le Sefako wa hae ka lebaka la ho se mamele ntatae le ho kgothaletswa ke mmae ho etsa tse sa lokang.
Moremi o entse makgobonthithi ohle a ho kgalemela moradi wa hae empa ha a ka a atleha. ✓ ✓ (2)
- 17.12 Ke tsa mehlang ya kajeno. ✓ Re bona ka dipetlele moo Mantwa a sebetsang teng/Feme ya ditshepe moo Moremi le Sefako ba sebetsang teng/Lebenkele la dijo leo Sefako le Mantwa ba neng ba atisa ho ya jella ho lona/Ho eta ha Moremi le mofumahadi ho ya mawatlang kwana. ✓ (2)
- 17.13 Ke ba le maikutlo a thabo. Hobane ngwana-mahana-a -jwetswa o bonwa ka leqeba ho opa. Mantwa o tla ithuta boitshwaro bo botle ho tloha moo.
kapa
Ke ba le maikutlo a kutlwelobohloko. ✓ Mantwa o dihetswe ke mmae ka ho sa mo kgalemele. ✓ ✓
(Maikutlo a mohlalobuwa a ananelwe. Tshwaya e le nngwe feela.) (3)

[25]

POTSO YA 18: HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**Selelekela**

Ho kwenehela motho ha se ntho e lokileng dikamanong tsa marato. Ha motho a kwenehelwa ke motho ya mo ratang ho siya leqeba le bohloko ho motho ya kwenehelwang. Ke sona seo Jwalane a ileng a se etsa ho Molefi.

Ketso ya Jwalane ya ho kwenehela Molefi

- Kgetlo la pele ha Molefi a ne a memme metswalle ya hae ho ya bona kgarebe ya hae e ntjha e leng Jwalane, o ile a phoqahala haholo hobane Jwalane o ile a mmuisa hampe pela metswalle ya hae. Sena se ile sa baka kgohlano pakeng tsa Ramafothole le Jwalane hobane Ramafothole o ile a kgalemela Jwalane ha Jwalane a ne a re Molefi o a pepeta ha a bue.
- Jwalane o ile a kwenehela Molefi, mme a ratana le Ngatane. Mofammere o ile a hlaba Molefi malotsana ka hore o ba kgaolelitse ba metana ka mora lehlafi.
- Ha Molefi a etetse Jwalane ha hae. O fumana Jwalane a na le ngwana. Ha Molefi a mmotsa o re ho yena ke ngwana hae, empa Jwalane a sa ka a tsebisa Molefi ka taba ya ngwana enwa wa hae.
- Ketsahalo ena ya Jwalane e ile ya utlwisisa Molefi bohloko hoo a ileng a ba a kopa ba habo ho ya lata dikgomo tsa bohadi tseo a neng a se a di ntsheditse Jwalane.
- Molefi o ile a ba le kgohlano le batswadi ba hae ha ba ne ba tlamehile ho lata mahadi habo Jwalane. Batswadi ba Molefi ba ne ba re ho uwe moreneng ka taba ena. Molefi o ile a bontsha lenyatso tabeng ya marena hobane o ile a re yena o tla ipatlela maqwetha a tsebang molao, a tlang ho pepeta ba habo Jwalane dikgomo tseo tsa bohadi.

[25]**POTSO YA 19: HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

- 19.1 Mme wa Molefi o ne a batla hore Molefi a iswe ngakeng ya methokgo empa ntatae o ne a sa dumellane le mohopolo oo. ✓ (1)
- 19.2 Mojabeng le Disebo ba ne ba dumela matleng a methokgo kapa dingakeng tsa setso. ✓✓ (2)
- 19.3 Montsheng ke kgarebe eo Molefi a ileng a e kwenehela kamora hore a e tshepise ho e nyala/Ke kgarebe e ileng ya nyalwa ke titjhere. ✓ (1)
[Tshwaya e le nngwe feela]
- 19.4 Tomatso e hlahella ka tsela ya hore Molefi o ne a nahana hore Jwalane e tla ba mosadi wa sebele empa ha ho a ka ha e ba jwalo. Jwalane o ile a hlolana le Molefi ka ho ratana le monna ya nang le mosadi. ✓✓ (2)
- 19.5 Sehlohlo se moo Molefi a hlaselwang ke ntho ya bosiu teng. Kamora ketsahalo ena ho a hlaka hore lehlakore le hlohang ke la mohanyetsi mme le hlolwang ke la molwantshuwa, mme ditaba tsa pale di lebisa pheletsong kapa tharollong. ✓✓ (2)
- 19.6 Ke mahaeng ✓ – Ho ne ho na le masimo ebile ho silwa Bana ba banana ha ba kenngwe sekolo. ✓ (2)
(Tshwaya tikoloho le tshehetso e le nngwe.)

- 19.7 Ebile le ditholwana tse bosula. ✓ Molefi o ile a qetella a fetohile, a se a tletse boya mmeleng ebile a se a tshereane. ✓✓ (2)
- 19.8 Morongwe ke sebadipi se hlokanang tlhomphe, se itshwereng hampe. ✓ O ile a re yena ha a tlela ho qotsa bana habo Molefi/A itlhoahlolla kobo eo mma Molefi a neng a mo apesa yona/A hana ho ja nama ya kwae a re Molefi ebe yena ya e jang pele hobane yena ha a batle ho louwa. ✓ (2)
- 19.9 Ba ile ba tshwarana ka matsoho hoo qetellong batswadi ba ileng ba re Molefi a tswe motse athe ke moo Morongwe a tlang ho bapala ka yena ho feta. ✓✓ (2)
- 19.10 - Jwalane o ile a qhala Molefi ka diketso tsa hae hoja Molefi a ne a mo rata a re o rutehile.
- Morongwe o ile a qhala Molefi ka meleko a ba a mo neta ka lesea leo e seng la hae. ✓✓
(Tshwaya e le nngwe feela.) (2)
- 19.11 BoNgatane ba ile ba rokella meriana setulong sa Molefi, mme kamorao ho moo yaba Molefi ha a sa a etsa mosebetsi wa hae hantle hoo baokamedi ba qetelletseng ba mo tebetse mosebetsing.
Mapetla o sebeditse Molefi ka ditlhare yaba Semaephepho sa Mapetla se holofatsa Molefi. ✓✓
(Tshwaya e le nngwe feela.) (2)
- 19.12 E bakile tharahano bophelong ba Molefi hobane o qetelletse a kopane le basadi ba se nang lerato la sebele ho yena, mme hoo ha mo fetola tseketsake kaha basadi bana ba ne ba mo tella. ✓✓ (2)
- 19.13 Maikutlo a ho teneha. ✓ Ka tlwaelo bashanyana ke bona ba ferehang e seng banana, mme Morongwe o ipepesitse ka ketso eo hore ke nkele morohong. ✓✓ (3)

[25]

POTSO YA 20: LEJWE LA KGOPISO – T Letshaba**Selelekela**

Ka nako e nngwe ho tshepa motho ha ho a loka, motho o ka mpa wa tshepa lejwe. Motho eo o mo tshepileng haholo, a ka o kwenehela ka nako eo o mo hloakang ka yona. Ho tloha moo dikeletso tsa metswalle le tsona di ka qetella di kentse motho tsietsing kaha di ile tsa hlola kgohlano ya ka ntle. Bofuma boo lelapa la ha Tsietsi le leng ka hara bona, bo thulana le borui ba ha Mohlouwa. Hoja Naledi a tsebile hore ho mamela keletso ya Seipati ho tla lebisa lefung la hae, ekabe a sa nka keletso eo ebile e ka be ho sa ba le dikgohlano. Re bona sena ka diketsahalo tsena tse latelang:

Setswalle sa Seipati le Naledi

- Seipati e ne e le motswalle wa Naledi feela ha a fihla ha Naledi o ne a mo kgoba ka mantswe a mmolella kamoo monna wa Naledi a se nang molemo kateng. Sena se ne se sa dule Naledi hantle hobane o ne a utlwisisa hore mosebetsi oo monna a o sebetsang ha o lefe hakaalo.
- Eitse ha Naledi a mmolella hore ntate Mohlouwa o a mo fereha, o ile a hlohlelletsa Naledi hore a ratane le ntate Mohlouwa hore a tswa tshotlehong eo a neng a le ho yona. Sena se bakile **kgohlano ya ka hare** ho Naledi hobane o ne a sa rate Mohlouwa hohang.
- Kgabareng Naledi o ile a nka keletso ya Seipati, mme a ratana le Mohlouwa. Sena se bakile **kgohlano pakeng tsa Naledi le Tsietsi** hobane Naledi o ne a se a hlokela Tsietsi tlhompho.
- Kamano ena ya Mohlouwa le Naledi e ile ya tswela pele ho fihlela moo Tsietsi a qetellang a tseba ka yona. Sena se ile sa baka **kgohlano e kgolo maikutlong** a Tsietsi hoo a ileng a etsa qeto ya ho fedisa lelapa la hae.
- Ha ditaba di se di le mosenekeng, Naledi o ile a ya ho Seipati ho kopa keletso. Seipati o ile a re ke bohlasweng ba Naledi hore taba ena ya bona e hlahelle poyaneng. O ile a re le ha Tsietsi a ka tseba ha ho na taba hobane e le mahlalela.
- Seipati o ile a qhalla Naledi matsoho a mo supisa hore a ilo batla thuso ho Mohlouwa. Sena se ile sa etsa hore Naledi a ye ha Mohlouwa moo Tsietsi a ba fumaneng teng ba le babedi, yaba o ba ratha ka selepe.

[25]**POTSO YA 21: LEJWE LA KGOPISO – T Letshaba**

- 21.1 Tsietsi ke monna wa Naledi/Ke banyalani. ✓ (1)
- 21.2 O ne a batla ho itebatsa matshwenyeho a ho fellwa ke mosebetsi ka hore a dule a tahlilwe kamehla, mme jwala o ne a bo fumana moo ha Mmadibabe. ✓ (1)
- 21.3 Tsietsi o ne a hloriswa ke hore Mohlouwa o ile a mo tebela mosebetsing, mme sena se ile sa ngongorehisa Tsietsi moyeng haholo. ✓ ✓ (2)
- 21.4
- Ka Mohlouwa ya ileng a iketsa lejwe le kgopiso bophelong ba Tsietsi ka ho tebela Tsietsi mosebetsing le ho ratana le mohatsa Tsietsi, mme sena sa etsa hore Tsietsi a ba bolaye.
 - Ka Seipati ya ileng a iketsa lejwe la kgopiso ka ho kgothalletsa Naledi ho ratana le Mohlouwa, a ba a mo kgothalletsa hore a telle monnae.
 - Ka Pheleu ya ileng a iketsa lejwe la kgopiso ka ho dumella Mohlouwa ho tebela Tsietsi mosebetsing ho e na le hore a buelle Tsietsi.
 - Ka Mmabatho ya ileng a iketsa lejwe la kgopiso ka ho hlohlelletsa Mohlouwa hore a tebele boTsietsi.

- Ka mmuso o ileng wa iketsa lejwe la kgopiso ka ho dieha ho fa Tsietsi ntle ya RDP jwalo ka batho ba bang, mme sena se ne se sa mo dule hamonate moyeng. ✓ ✓

[Tshwaya e le nngwe feela]

(2)

- 21.5
- E bakilwe ke bofuma boo lapa la ha Tsietsi le neng le iphumana bo le ka hara bona.
 - Tsietsi o ne a dulela ho nwa jwala bakeng sa hore a batle mosebetsi, mme sena se ne se kgentsha Naledi a bile a batla ho kgutlela habo Maokeng.
 - Ho ratana ha Naledi le Mohlouwa ho bakile thulano ya maikutlo lapeng la ha Tsietsi.
 - Tsietsi o ne a batla ho etsa mphabadimo empa Naledi o ne a sa batle.
 - Mokgwa oo Naledi a neng a se a apara ka wona kamora hore Tsietsi a lahlehelwe ke mosebetsi, o ne o ngongorehisa Tsietsi kaha o ne a ipotsa hore o nka kae tjhelete ya ho reka mabenyanane. ✓ ✓

(2)

[Tshwaya e le nngwe feela]

- 12.6 Kgothlano e qholotswa ke bofuma boo Naledi le Tsietsi ba neng ba phela ka bona, bo neng bo etsa hore ba dule ba qwaketsana. ✓ ✓ (2)
- 21.7 Tomatso e hlahiswa ke ha Seipati a kgothalletsa Naledi hore a ratane le Mohlouwa e re ha Naledi a se a e na le mathata ka lebaka la kamano eo ya lerato la hae le Mohlouwa, ebe moeletsu wa hae e moholo e leng Seipati o mo qhalla matsoho. ✓ ✓ (2)
- 21.8 Tiholo ke ha bottle bo hlola bobbe, mme tshwantshisong ena ha ho moo tlhola e iponahatsang teng hobane bobbe bo ile ba hlola bottle ha Tsietsi a ne a bolaya Mohlouwa, Naledi mmoho le ba bang. ✓ ✓ (2)
- 21.9 Tsietsi o ne a se a qeta letsheare lohle a le jwaleng a se a se na nako ya lelapa la hae. ✓ ✓ (2)
- 21.10 Ke sebakeng sa ditropong. ✓ Batho ba ne a ahelwa matlo a diRDP/Tsietsi o ne a nwellla tameneng/Mohlouwa a na le mabenkele/BoTsietsi e ne e le balebedi ba mabenkele a Mohlouwa. ✓ (2)
- 21.11 Ke mofapanyi/hlohleletsu. ✓ O ne a batla hore Mohlouwa a tebele Tsietsi le Thapelo kahoo ha a kgotsofale ha Tsietsi a tebetswe a le mong, Thapelo yena a setse. ✓ (2)
- 21.12 Ke ha Tsietsi a bolaya letotoo la batho ho kenelleditse bana ba hae ba se nang molato mmoho le Pheleu le Thapelo ya neng a wa a tsoha le yena mathateng a hae. ✓ ✓ (2)
- 21.13 Ke dumellana le polelo ena. Naledi o ile a kgeloswa ke Seipati hore a ratane le Mohlouwa leha a ne a se na maikutlo a lerato ho Mohlouwa, ✓ mme o ne a ipatlela tjhelete ya ho phedisa lelapa la hae feela. ✓ ✓ (3)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80